

Mary Whitehouse: První dáma britské mediální morálky

Jakub Macek

Angličanka Mary Whitehouseová (1910 – 2001), zakladatelka *Národní asociace diváků a posluchačů (National Viewers' and Listeners' Association)*, za svého života patřila k osobnostem, které mívají buď nekritické obdivovatele, nebo zvilé nepřátele. Svými odpůrci byla vnímána a zesměšňována jako persóna ztělesňující maloměšťáckou středoanglickou moralistní pruderii. Její přívrženci v ní viděli ochránkyni viktoriánských rodinných hodnot a protestantské morálky. Nicméně – znali ji všichni a její životní příběh je s jistou nadsázkou příběhem poválečné proměny britské společnosti a kultury a její osoba je ikonou ostrovní diskuse o morálních standardech mediálních obsahů.

Mary Whitehouseová, učitelka umění a sexuální výchovy a ředitelka školy v Madeley ve Shropshire, vstoupila do britského veřejného dění vcelku překvapivě na počátku šedesátých let 20. století, tedy ve svých více než padesáti letech. V mládí získala zkušenosti s prací pro hnutí *Moral Rearmament (Morální znovubrojení)*, nicméně kampaň *Clean-Up TV*, kterou zahájila v lednu roku 1964, neměla v jejím dosavadním životě ani v soudobé Británii obdoby. Osud Mary Whitehouseové je, jak ukazuje například sociolog Robert Bocoock (1997), pevně svázán s proměnami, kterými v té době procházela britská společnost a britská mediální scéna – zrození fenoménu Whitehouseová bylo reakcí na probíhající liberalizační procesy, na sílící morální „rozvolněnost“ („permissiveness“) poválečné Británie. První tři poválečné dekády v této rovině proběhly ve znamení série sporů (nezřídka končících v soudních síních) ohledně „legální regulace sexuálních aktivit, rodiny a manželství a reprezentace těla způsobem, který některé skupiny označovaly jako erotické či provokativní“.¹ V padesátých letech se tyto spory týkaly především dekriminalizace (tedy ještě nikoli legalizace) prostituce a mužské homosexuality, na začátku let šedesátých pak zasáhly mediální scénu. Konzervativními kruhy otrásl v roce 1960 soudní úspěch vydavatelů nekráceného vydání v Británii velmi rozporupně přijímaného Lawrenceova *Milence lady Chatterleyové* – tento spor byl jistým předělem, který sice neznamenal zrušení detailní mediální regulace, ale zcela jistě její proměnu a uvolnění.² V roce 1962 pak Sir Hugh C. Greene, tehdejší generální ředitel BBC a pozdější Whitehouseové protivník, povolil vysílání satirického televizního pořadu *That Was the Week That Was*. Tento krok znamenal v televizním kontextu totéž, co ve světě tištěných médií znamenal spor o Lawrenceovo dílo – vedl „k ustavení širších limitů akceptovatelnosti ohledně umění a komentáře,“ tvrdí Dennis Barker, komentátor Guardianu, a dodává, že „i Alf Garnett, bigotní londýňák ze seriálu *Till Death Do Us Part*, tak mohl říci každých deset vteřin či tak nějak slovo »zatraceně«“.³

Prvním terčem Whitehouseové kritiky se stala televize, tedy Greenem vedená BBC. V roce 1964 se Mary Whitehouseová stala vůdčí osobností kampaně *Clean-Up TV*, jež si vytyčila za cíl očistit britskou televizní kulturu od prezentace sexu a násilí, která dle Whitehouseové bez jakýchkoli pochyb „pomáhá vytvářet násilnou společnost“.⁴ Již v této první kampani se ukázaly zásadní nedostatky Whitehouseové argumentace, která sahala k emotivním, nábožensky syceným moralizujícím soudům, a tak vždy jen málo korespondovala se společenskovešdnými diskurzí a vyjma thatcherovské éry se mýjela s politickými zájmy britské reprezentace. Středoanglická střední generace tak jejím slovům patrně naslouchala s pocitem

¹ Viz Bocoock 1997: s. 75

² Tamtéž, s. 76.

³ Viz Barker 2001.

⁴ Viz href 1.

zadostiučinění, nicméně v Londýně šedesátých let musely její soudy a požadavky znít přinejmenším anachronicky. Organizátorům kampaně se v rámci celonárodní petiční akce sice podařilo shromáždit zhruba až půl miliónu podpisů, ale vedení BBC kampaň odmítlo vzít na vědomí.

Reakcí na přehlíživý postoj „patricijského Sira Hugh“⁵ a zbytku vedení BBC bylo v roce 1965 založení *Národní asociace diváků a posluchačů* (*National Viewers' and Listeners' Association*, zkr. dále *NVLA*), jejíž prezidentkou se Mary Whitehouseová stala. NVLA, jež si během následujících dvaceti let vybudovala síť více než sto šedesáti tisíc placených spolupracovníků, monitorujících v britských médiích násilné, sexuální a „rouhavé“ obsahy, zahájila řadu kampaní a útoků proti konkrétním osobám, tištěným i elektronickým médiím, programům, knihám, divadelním hrám.

Prvním terčem Whitehouseové kritiky se staly pořady Greeneovy BBC. NVLA nejprve napadla program *This Nation Tomorrow*, v němž „Dr. Alex Comfort, anarchický autor knihy *Sex ve společnosti* a jejích pokračování, tvrdil, že instituce manželství byla vyzvednuta pouze díky nevěře, a že zdrženlivost není o nic větším kladem, nežli podvýchva“.⁶ Posléze se NVLA zaměřila i na již zmíněný seriál *Till Death Do Us Part* a jeho tvůrce a například na programy *Up The Junction*, *The Man From Uncle* a *Dr Who*, aby se nakonec obrátila s kritikou i proti samotnému vedení BBC, které ji odmítalo uznat za partnera hodného dialogu.

Spolu s tím, jak začínala být Mary Whitehouseová vnímána jako personifikace NVLA, začínaly mít reakce vůči ní osobnější charakter. Whitehouseová byla napadána a zesměšňována jako persóna ztělesňující maloměšťáckou středoanglickou moralistní pruderii, kteréžto nálepky se již nezbavila, i když se často bránila i soudní cestou. V roce 1965 byl deník *Daily Mail* donucen odškodnit Whitehouseovou za to, že citoval jisté výroky, jež ji hanily, a „o dva roky později byl podobně potrestán Johnny Speight, autor *Till Death Do Us Part*, za to, že ji popsal jako »fašistku«“.⁷ Značně osobních rozměrů se nicméně dočkaly především její vztahy s H.C.Greenem, ředitelem BBC. A to v negativním slova smyslu. Greene, který Whitehouseovou a její organizaci značně podcenil a vytrvale ji odmítal brát jakkoli vážně, začal být členy NVLA vnímán jako úhlavní nepřítel, tvář ortodoxního libertianismu. Whitehouseová jej označila za „ztělesnění ďábla“⁸ a prohlásila o něm: „Pokud se mě zeptáte na jméno muže, který je více než kdokoli jiný zodpovědný za morální úpadek v této zemi, budu jmenovat Greenea.“⁹ H.C.Greene se naopak veřejně přihlašoval k faktu, že zakoupil olejomalbu, zobrazující Mary Whitehouseovou s pěti (či dle jiných zdrojů šesti) ňadry, což jen ilustruje míru pohrdání, kterou vůči ní choval.¹⁰ Ačkoli H.C.Greene z čela BBC odstoupil v roce 1969, ladění jeho sporu s NVLA a Mary Whitehouseovou se promítlo do dalších morálně puristních aktivit Whitehouseové a jejích stoupenců.

V sedmdesátých a osmdesátých letech se Mary Whitehouseová obrátila od televize k dalším médiím a posílila důraz na náboženskou notu. V roce 1976 podala první poválečnou žalobu pro rouhavou pomluvu – žalovaným byl Denis Lemon, editor časopisu *Gay News*, jenž nechal publikovat báseň, v níž křížovaný Ježíš shlíží na římské vojáky s masochistickými a homosexuálními fantaziemi. Lemon spor prohrál a finanční sankce, která proti němu a *Gay News* byla uvalena, časopis de facto zlikvidovala. Další výpady a žaloby následovaly. NVLA byla ve při s kontrakulturním časopisem *OZ* a jeho editorem Richardem Nevillem; s dramatikem Howardem Brentonem, autorem hry *Římané v Británii* (hra měla obsahovat sodomistické motivy); s dramatikem Dennisem Potterem (jehož hry se měly nevhodně soustředit na sexuální vztahy); s televizním komikem Benny Hillem; s režisérem Stanley

⁵ Viz Barker 2001.

⁶ Tamtéž.

⁷ Viz Daily Telegraph 2001.

⁸ Tamtéž.

⁹ Viz Barker 2001.

¹⁰ Srv. href 1; Daily Telegraph 2001; Barker 2001.

Kubrickem (který po ataku NVLA zakázal v Británii promítat svůj *Mechanický pomeranč*); s generálním ředitelem IBA Johnem Whitneyem (který v roce 1985 odvysílal snímek *Scum*)... Zatímco v šedesátých letech Mary Whitehouseová nebyla v kontaktu s vrcholnou politikou ani s vedením médií, její rostoucí (pozitivní i negativní) popularita jí později zajistila řadu vlivných příznivců – a to především v morálně konzervativních, nábožensky orientovaných kruzích.¹¹ Léta 1979–1990, tedy léta vlády M. Thatcherové, přinesla programové oživení důrazu na „viktoriánské hodnoty“ – a právě dílčí úspěchy Whitehouseové ovlivnily podle Bococka¹² způsoby, jakým konzervativní vlády přistupovaly ke svým snahám o (i mediální) regulaci sexuální morálky. Politika regulace se orientovala proti hodnotám „rozvolněné“ společnosti, reprezentované liberálními intelektuálními postoji, tak charakteristickými pro šedesátá léta. „»Morálka« začala být kladena na roveň konkrétním způsobům sexuálního žití – monogamnímu manželskému vztahu, udržovanému nejlépe bez mimomanželských poměrů...” píše Bocock. Nicméně tento přístup, znovuartikulující patriarchální rodinu jako základ státu a morálky, se na počátku devadesátých let zdál již neudržitelný – stejně jako kampaně stárnoucí Mary Whitehouseové a NVLA. Konečným vzepětím viktoriánské renesance, již dala Mary Whitehouseová svou tvář, bylo v roce 1993 vydání její šesté a poslední knihy *Quite Contrary*, jež se časově shodovalo s programem *Back to Basics*, posledním a nepříliš šťastným pokusem premiéra Johna Majora o revokaci „viktoriánských hodnot“.¹³

Úmrtí Mary Whitehouseové na počátku roku 2001 otevřelo britské veřejnosti prostor pro rekapitulaci jejího vztahu k této osobnosti. Ten se od dob její aktivní angažovanosti pochopitelně značně proměnil – ubíhající čas setřel hrany osobních interesů. Především nekompromisně kritický postoj liberálnější smýšlejících komentátorů byl nahrazen snahou o věcnější zhodnocení. Distinkce mezi kritiky Whitehouseové a jejími příznivci (prezentovanými například lokálním tiskem z Essexu či jejími nástupci v NVLA)¹⁴ je sice stále zřejmá, ale argumentace již, především na straně kritiků, postrádá výraznější emotivní náboj.

Guardian tak například v úvodníku z 24. ledna 2001 píše: „Paní Whitehouseová se často mýlila a často byla nebezpečná. Její předsudky vůči homosexuálům a její snaha využívat zákonů o rouhání nejsou tím, co by mělo být zapomenuto.“ V závěru ovšem doplňuje: „Její standardy byly často směšné, ale měla alespoň nějaké, což je víc, než je možno prohlásit o těch, kdo dosáhli slávy a štěstí ve vodách, při jejichž ochraně ona nakonec selhala.“¹⁵ Komentátor Richard Hoggart v tom samém čísle, v signifikantně nazvaném sloupku *Cenné argumenty ztracené v posedlosti sexem*, k tomu dodává: „V jistém konkrétním smyslu byla úzkoprsá. Zaníceně věřila, že prosazuje mravnost a počestnost; její všeprostupující puritánství ovšem vedlo k tomu, že se soustředila především na sex, následovaný špatným jazykem a násilím. Tedy: Kdyby její priority byly opačné, byla by její snaha účinnější.“¹⁶ Poměrně expresivně a metaforicky, ale nakonec patrně nejtrefněji slabiny Mary Whitehouseové charakterizuje zde již několikrát citovaný Dennis Barker: „Její slabost spočívala v neschopnosti rozlišit mezi útokem na lidskou slušnost a pouhými jazykovými excesy [...] a to často působilo dojem brokovnicového přístupu.“ Mary Whitehouseová se tak, i přes kritiku svých konkrétních postojů a praktik, po své smrti stává obecně přijatelnější, než kdy byla za svého života.¹⁷

¹¹ Výrazem tohoto je například skutečnost, že Mary Whitehouseová byla od roku 1980 nositelkou Řádu Britského impéria. (Pozn. aut.)

¹² Bocock 1997.

¹³ Viz Bocock 1997: 78–79.

¹⁴ Viz např. Brading 2001 a href 1.

¹⁵ Viz Guardian 2001.

¹⁶ Viz Hoggart 2001.

¹⁷ Proč tomu tak je, může být samozřejmě předmětem řady spekulací. Řadu příčin naznačují již samy texty, z nichž tento článek vychází – je zřejmé, že M. Whitehouseová se postupem času stala jakousi „národní institucí“ a syrovost vzpomínek na období jejích aktivit mizí; svůj vliv na postoj komentátorů má jistě také dramaticky

Životní i politický příběh Mary Whitehouseové je, vzhledem ke specifickému postavení této ženy v kontextech diskuzí o regulaci, jedinečnou ilustrací skutečnosti, že boje o morální rozměry regulace jsou praktickými příklady boje o diskurz. Prohra Mary Whitehouseové, prohra její vize protestantské morálky jakožto jediného platného a správného vzorce morálnosti, prohra vize „návratu viktoriánského ducha“, je tak především prohrou v boji o právo na určování symbolických standardů. Je prohrou, po níž již není možné udržet v diskurzivní hře termíny jako je „rozvolněná společnost“ či „rouhavý výrok“, a je prohrou o to výraznější, že M.Whitehouseová přestala ve svých protivnících vyvolávat nenávisť a pobouření. Stala se neškodnou ikonou jednoho období, mohou-li být ikony v jakémkoli slova smyslu neškodné.

Použitá literatura:

„Campaigner Mary Whitehouse dies.“ *BBC News*. Friday November 23, 2001. (WWW: news.bbc.co.uk/1/hi/english/uk/newsid_1673000/1673170.stm)

„Housewife superscourge.“ *The Guardian*. Saturday November 24, 2001. (WWW: <http://www.guardian.co.uk/leaders/story/0,3604,605125,00.html>)

„Making Her Voice Heard.“ *Media Watch U.K.*, 2001. (WWW: <http://www.mediawatchuk.org/mhvh.htm>)

„Mary Whitehouse.“ *The Daily Telegraph*. Saturday November 24, 2001. (WWW:)

Barker, Dennis. 2001. „Mary Whitehouse.“ *The Guardian*. Saturday November 24, 2001. (WWW: <http://www.guardian.co.uk/obituaries/story/0,3604,605156,00.html>)

Bocock, Robert. 1997. „Choice and Regulation: Sexual Moralities.“ Pp. 70-80 in *Media and Cultural Regulation*. Ed. by Thompson, Kenneth. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.

Brading, Wendy. 2001. „She fought for her beliefs.“ *This Is Essex*. (WWW: http://www.thisiscolchester.co.uk/essex/local_interest/famous_faces/public/mwhitehouse.html)

Hoggart, Richard. 2001. „Valid arguments lost in obsession over sex.“ *The Guardian*. Saturday November 24, 2001. (WWW: <http://www.guardian.co.uk/comment/story/0,3604,605173,00.html>)

pokračující liberalizace med. prostředí a nástup nových médií, kteréžto faktory mohou vést k přesvědčení, že lépe je mít nějaké regule a normy, nežli žádné apod. (Pozn. aut.)